

Afetten Etkilenen Kişilerin Yasal Hakları¹

6 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş Depremleri nedeniyle yaşanan kayıplara ilişkin, afetten etkilenen kişilerin farklı hukuk dallarının kapsamına giren hakları bulunmaktadır. Ceza Hukuku, Özel Hukuk, İdari Hukuk ve Sağlık Hukuku'nu ilgilendiren bu haklar ve haklara erişim için başvuru yollarını bilgi notumuzda özetledik.

CEZA HUKUKU YÖNÜNDEN

- **Ölüm Meydana Gelmişse:**

Ölenin ya da yaralananın eşi ve çocukları, eğer yok ise yakınları, suçun işlendiği yerin Cumhuriyet Başsavcılığı'na şikâyet dilekçesi vermeli. Ancak kişiler başka bir il ya da ilçeye gitmişlerse, buldukları yerin Başsavcılığına, suçun işlendiği yer Başsavcılığına gönderilmek üzere de şikâyet dilekçesi verebilirler.

Böyle bir şikâyeti, ölenin yakını, mirasçısı olmayan herhangi bir vatandaş da yapabilir. Ancak bu durumda, bu bir "şikâyet" değil, suç ihbarı olur.

- **Yaralanma Meydana Gelmişse:**

Yaralanan kişi, suçun işlendiği yerdeki Başsavcılığa, ya da başka bir yerde bulunuyorsa, suçun işlendiği yer Başsavcılığına gönderilmek üzere buradaki Başsavcılığa, suçun işlendiği tarihten itibaren 6 ay içinde şikâyet dilekçesini vermeli.

6 aylık şikâyet süresinin hak düşürücü süre olması sebebiyle, şikâyetçilerin bu zamanı kaçırmamaları önemli. Devam eden tedaviler ya da yaşanan şok sebebiyle söz konusu süreleri kaçırsalar dahi suçun, 'bilinçli taksirle' işlendiğini belirterek şikâyet etme hakkını da kullanabilirler.

- **Ölüm ve Yaralanma Meydana Gelmemişse:**

Olası depreme ilişkin gerekli önlemleri almayan, arama ve kurtarma çalışmalarının geç, eksik ya da hatalı başlaması neticesinde kayıpların artmasına sebep olan yetkililer bakımından şunlar yapılabilir:

Bu kişiler için 'kasten insan öldürme' veya duruma göre 'görevi kötüye kullanma' suçları gündeme gelecektir. Devletin vatandaşı depreme karşı koruma, depremin zararlarını en aza indirme konusunda pozitif bir yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülüğe aykırı davranan kamu görevlilerinin cezai sorumluluğu bulunur. Bu fiilleri delillendirmek için, yetkililerden yardım taleplerini içeren resmî ya da sosyal medya yazışmaları, görevlilerin yardım talebini yerine getirmediğine ilişkin görüntüler vb. muhafaza edilmeli. Bu tür olaylarda tanık da önemli bir diğer delildir.

¹ Bu bilgi notu, Türkiye Barolar Birliği'nin 'Depremzedeler İçin Hukuk Rehberi'nden derlenmiştir. Hazırlanmasındaki gönüllü emeği için Avukat Mahmut Can İsal'a teşekkür ederiz. [Rehberin tamamına ulaşmak için tıklayın.](#)

Bu suçlar re'sen Savcılık tarafından soruşturulması gereken suçlar olmakla birlikte, mağdur olan kişilerin bizzat ya da vekaletname verdiği kişi aracılığıyla o yer Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusu dilekçesi vermesi gerekir. Eğer deprem nedeniyle başka bir ile taşınılmışsa, deprem olan ildeki Cumhuriyet Savcılığına gönderilmek üzere o il Cumhuriyet Savcılıkları aracılığıyla da dilekçe verebilirsiniz.

- **İtiraz ve Bireysel Başvuru:**

Tüm süreçlerde Cumhuriyet Savcılığı soruşturmaya yer olmadığı veya takipsizlik, yani kovuşturamaya yer olmadığı kararı verebilir. Böyle bir durumda 15 gün içinde Sulh Ceza Hâkimliği'ne itiraz edilebilir. Bu itiraz üzerine verilen karar kesindir.

Herhangi bir nedenle kesinleşen kararlara karşı Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılabilir. Bu süre kararın öğrenilmesinden itibaren 30 gündür. Anayasa Mahkemesi bu süreyi kararın UYAP Sistemi'nden görülmesiyle başlatır.

ÖZEL HUKUK YÖNÜNDEN:

- **Mirasçılık Belgesi Alınması:**

Deprem sonucu ölüm meydana gelmişse, vefat edenin mirasçılarının mirasçılık sıfatını ispat edebilmesi için öncelikle mirasçılık belgesi (veraset ilamı) alması gerekir. Yasal mirasçılardan biri, mirasçılık belgesini (veraset ilamını) Noterliğe veya oturduğu yerdeki Sulh Hukuk Mahkemesine başvurarak alabilir².

Kahramanmaraş depremleri sonrasında OHAL ilan edilen illerde bulunan veya bu illerden ayrılmak zorunda kalanların mirasçılık belgesi almasıyla ilgili şu düzenlemeler yapılmıştır:

- Ülke çapındaki tüm sulh hukuk mahkemelerinden mirasçılık belgesi almak için talepte bulunabilirler.

- 4539 sayılı Kanunda yer alan başvuru ve temsile ilişkin kolaylaştırıcı düzenlemelerden ve istemeleri halinde adli yardımdan yararlanabilirler.

- Kanunda sayılan istisnalar dışında, ülke çapındaki tüm noterliklerden mirasçılık belgesi almak için talepte bulunabilirler.

- **Delil Tespiti Yaptırılması:**

Bina, dükkân gibi taşınmaz veya otomobil, kamyon, mobilya, mefruşat vb. gibi taşınır mallarda oluşan maddi zararlardan dolayı açılacak tazminat davaları için delil tespiti yaptırılmalı. İdarelere ya da özel kişilere karşı açılacak tazminat davalarına delil teşkil etmesi için,

² Nüfus kayıtlarına göre yasal mirasçı olmayanlar, Nüfus Sicil Müdürlüğüne ölüm belgesi bildirilemediği için nüfus kayıtlarında halen sağ görünen kişilerin mirasçıları, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayanlar veya çift vatandaşlık durumu olanlar, mirasçılık belgesini noterlikten isteyemez, bu hâlde mirasçılardan biri oturduğu yerdeki Sulh Hukuk Mahkemesine başvurabilir. (Noterlik Kanunu md. 71/B, HMK md. 11)

hasarlı malların bulunduğu yerdeki Sulh Hukuk Mahkemesine veya görevli sair mahkemeye yazılı dilekçeyle başvuruda bulunmak gerekir³.

- **Binanızdaki Hasar Oranının Tespiti:**

Deprem sonucunda binada oluşan hasarı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetkilileri tespit eder.

Bakanlık yetkilileri, kolon kiriş ve taşıyıcı aksamları inceleyerek depremde zarar gören her bina için hasarsız, hafif hasarlı, orta hasarlı, ağır hasarlı ve acil yıktırılacak şeklinde değerlendirme yapar.

Acil yıktırılacak binalar mülki amirin kararıyla derhal boşaltılır, yıkım için 3 gün süre verilir. Karara bu süre içerisinde itiraz edilebilir ve itirazla ilgili karar da 3 gün içinde verilir. Binanın sahibi orada yoksa bildirim ilân yoluyla yapılır ve ilân tarihinde öğrenmiş sayılır.

Binaları hasarsız olarak tespit edilenlerin veya gayrimenkullerinin hasar tespiti hiç yapılmayanların, yargı yoluna gitmeden önce, ilan tarihinden itibaren 30 gün içinde ilgili idareye başvurmaları gerekir.

Acil yıkılacaklar dışındaki hasar bildirimlerine, hasar derecesinin artırılması ya da azaltılması amacıyla 30 gün içinde itiraz edilebilir. Hasar tespit raporları ancak asıl işlemlerle birlikte dava konusu edilebilir.

Hasar tespit sorgulama ve itiraz işlemleri e-devlet üzerinden yapılabilmektedir.

- **Maddi ve Manevi Tazminat Davaları:**

Depremde ölüm, yaralanma gerçekleşmesi hâlinde ölenin mirasçıları ile belirli yakınları ve yaralanan kişiler, taşınır veya taşınmaz malları zarar gören kişiler, aşağıda açıklanan durumlarda, maddi ve manevi tazminat isteme hakkına sahiptir.

- **Sorumluluğun Dayanağı ve Sorumlunun Belirlenmesi:**

Eğer bina veya benzeri bir yapı eseri yıkılmış veya hasarlıysa;

- Zarar gören kiracıysa, Kira Sözleşmesine dayanarak kiraya veren kişiye karşı tazminat davası açabilir.
- Zarar gören konut veya işyerinin sahibiyse, satış sözleşmesine dayanarak satın aldığı kişiye karşı ya da eser sözleşmesine dayanarak yükleniciye (müteahhit) karşı tazminat davası açabilir. Ayrıca Yapı Denetimi Hakkında Kanun gereğince yapı denetim kuruluşları, denetçi mimar ve mühendisler, proje müellifleri ve laboratuvar görevlilerine karşı da tazminat davası açabilir
- Zorunlu deprem sigortası (DASK) bulunan yapılar için Doğal Afet Sigortaları Kurumu, depremden dolayı meydana gelen maddi hasarlar için 25.11.2022'den itibaren 640.000

³ İdarenin hizmet kusuruna dayalı olarak tazmin yükümlülüğü kapsamında idare mahkemelerinde dava açılacak ise idare mahkemelerinden de dava açıldıktan sonra (uygulaması çok olmamakla birlikte) delil tespiti yaptırılması istenebilir. Ancak sulh ve asliye hukuk mahkemelerinde uygulanırlık hızlı ve daha çabuk olacağından sürelere riayet açısından bu mahkemelerin tercih edilmesi daha uygun olacaktır.

TL üst sınırına kadar olmak üzere ev sahibi olan sigortalıya sigorta tazminatı öder. Afetten zarar görenler, Alo Dask 125, e-Devlet veya SMS üzerinden başvuruda bulunabilir.

➤ **Tazminat İsteyebilecek Kişiler ve İstenebilecek Zararlar:**

- Ölüm gerçekleşmişse ölenin yasal mirasçıları, cenaze giderlerini ve eğer ölüm hemen gerçekleşmemişse karşılanmamış tedavi giderlerinin ve iş göremediği sürede meydana gelen kazanç kaybının giderilmesini isteyebilir. Ölenin ölmeden önce süregelen maddi desteğini veya ölmeseydi gelecekteki muhtemel maddi desteğini kaybeden kişiler (ölenin birlikte yaşadığı kişi, çocuğu, anne babası, nişanlısı gibi), destekten yoksun kalma zararının giderilmesini isteyebilir; ölenin yakınları (eş, anne, baba, çocuk gibi) ayrıca manevi tazminat isteyebilir.
- Kişinin beden bütünlüğü bozulmuşsa (yaralanma, hastalık, engellilik gibi), yaralanan kişi, karşılanmamış tedavi giderlerinin, dürüstlük çerçevesinde yapılan bakım giderlerinin, geçici iş göremezlik hâlinde çalışamadıkları süreyle sınırlı olarak uğradığı maddi zararın (yoksun kalınan kazanç) tazminatını isteyebilir. Ayrıca çalışma gücünde kalıcı bir eksilme var ise, fiilen çalışmıyor olsa bile, sürekli iş göremezlik zararının giderilmesini isteyebilir ve ayrıca manevi tazminat isteyebilir.
- Ağır yaralanma hâlinde, yaralananın yakınları sadece manevi tazminat isteyebilir.
- Taşınır veya taşınmaz malların kısmen veya tamamen hasara uğraması hâlinde, mal sahipleri malda meydana gelen değer kaybı, onarım giderleri, onarım süresince malın kullanılamaması sebebiyle yapılan masraflar gibi maddi zararların giderilmesini isteyebilir.

➤ **İş Kanunu Kapsamındaki İşçilerin Tazminat ve Alacakları:**

- Kıdem tazminatı: Deprem sonucu yaşamını yitiren işçinin yasal mirasçılarının, mirasçı olduklarını belgeleyerek, işverenden kıdem tazminatını isteme hakkı vardır⁴.
- Yıllık izin ücreti alacağı: Bir tam yıl çalışma süresini doldurmuş olan her işçi yıllık izne hak kazanır. İş akdi hangi sebeple sona ermiş olursa olsun (depremde vefat eden ya da hiçbir sebep göstermeden istifa etmek suretiyle iş akdini feshetmesi hali de dahil) çalıştığı süreye göre hak ettiği halde kullanılmayan yıllık izin süreleri, iş akdinin feshiyle birlikte ücret alacağına dönüşür.
- Ücret ve ücret benzeri diğer işçilik hakları: İşçinin vefatından önceki çalışmasının karşılığı olan ücretleri, fazla çalışma ücretleri, hafta tatili, bayram ve genel tatillerdeki çalışmalarına ait ücretleri, prim, ikramiye, ilave tediye ödemesi vb. parayla ölçülebilen hakları işverenden talep edilebilir.
- İşin durması nedeniyle tazminat ve işçilik hakları: Deprem sonucu işçinin çalıştığı işyerinde, bir haftadan fazla süre ile işin durması hâlinde; sağ kalan işçinin iş akdini bildirimsiz olarak feshetme ve kıdem tazminatı ile çalışılmayan bir haftalık sürenin her bir günü için yarım ücret isteme hakkı vardır.

⁴ 4857 sayılı Kanun'un 120. maddesi uyarınca yürürlüğü devam eden 1475 sayılı İş Kanunu'nun 14. Maddesine göre.

- Vefat eden işçi için ölüm tazminatı: Borçlar Kanunu'nun 440. maddesi gereğince, işveren, işçinin sağ kalan eşine ve ergin olmayan çocuklarına, bunlar yoksa bakmakla yükümlü olduğu kişilere, en az 1 aylık; hizmet ilişkisi 5 yıldan uzun bir süre devam etmişse de 2 aylık ücret tutarında ödeme yapmakla yükümlüdür.
- Cenaze yardımı (sigorta): Kendisi için en az 360 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş iken vefat eden sigortalının hak sahiplerine cenaze yardımı verilir.

- **Çocuklara Özgü Tedbirler**

- **Çocukların Hukuki Temsili**

18 yaşından küçük her çocuğun hukuki bir temsilcisinin olması gerekir. Bu durum, velayet, vesayet ya da kayımlık şeklinde ortaya çıkar.

Anne babasını kaybetmiş velayet altında bulunmayan çocuklara Sulh Hukuk Mahkemesinden vasi atanabilir ya da Çocuk ve Aile mahkemeleri bu konularda karar verebilir. Vasi çocuğun bakımı ve eğitimi için gereken önlemleri alır. Yine aynı merciler tarafından, sadece belirli bir işin görülmesi (örneğin eğitimle sınırlı olmak üzere) çocuğa kayyım da atanabilir. Kayyım çocuğun bulunduğu yerdeki Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından atanır.

- **Çocukların Kişisel Verilerinin Korunması**

Kişinin, onu tanıyan veya tanımayan başka kişiler tarafından ayırt edilebilir olmasını sağlayan her türlü bilgi kişisel veridir. Yani kişilerin kıyafetleri, fotoğrafları ve sesleri gibi bilgileri kişisel veri sayılır. Kişisel verilerin korunmasını istemek temel bir haktır. Ancak çocuklar bakımından kişisel verilere ilişkin rıza hakkı çocuğun velisi veya vasisindedir.

Özellikle basın ve yayın organlarının, çocukların kişisel verilerini içeren haberlere ilişkin çocuğun veli veya vasisinden rıza alması gerekir, ancak bu tek başına yeterli değildir. Çocuğun rızasının olmaması halinde çocukların kişisel verileri yayınlanamaz.

- **Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklara Yönelik Özel Durumlar:**

Afet durumlarındaki en büyük risklerden bir tanesi de, çocukların afetin etkisiyle ailelerinden ve bakım verenlerinden ayrı düşmesidir. Çocuklarınızla ayrı düşmeyi önlemek için, çocuklarınızın kimlik belgelerini, bu belgeler yoksa gerekli bilgileri içeren bir kartı mutlaka yanınızda taşıyın ve ayrılmanız durumunda gidebileceğiniz ortak alanlar belirleyin. Resmi görevliler haricinde, tanımadığınız kişilerle seyahate mümkün olduğunca izin vermeyin ve tüm bilgileri kayıt altına alın.

Yalnız kalmış bir çocukla karşılaşmanız durumunda, çocuğu ya da ailesini tanıyan birinin olup olmadığını soruşturmadan çocuğun yerini değiştirmeyin. En ufak bir tereddüt durumunda tüm bu bilgi ve belgelerle birlikte Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ALO 183) ve kolluk kuvvetleriyle (112) temasa geçin.

- **Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Düzenlemeleri**

Koruyucu aile hizmeti, herhangi bir sebepten ötürü biyolojik ailesinin yanında kalması mümkün olmayan çocukların, uzun veya kısa süreli olarak, ücretli veya gönüllü statüde, devlet

denetiminde, aileler tarafından kendi aile ortamlarında bakılması ve yetiştirilmesidir. Deprem sonucunda; anne ve babasını kaybetmiş ya da anne ve babasına ulaşamadığı için kurum bakımına alınan çocukların, akrabaların, gönüllü ya da uzman ailenin yanında bakılması koruyucu ailelik ile mümkün olmaktadır.

Koruyucu aile olabilmek gerekli koşullar şunlardır: Türk vatandaşı olmak ve Türkiye’de sürekli ikamet etmek, 25-65 yaş aralığında olmak en az ilkokul düzeyinde eğitim almış olmak, düzenli gelire sahip olmak, kanunda belirlenen suçları işlememiş olmak, çocuğun bakımını, psiko-sosyal gelişimini ve eğitimini etkileyecek ya da çocuğa zarar verecek düzeyde fiziksel engeli, ruhsal rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığı bulunmamak, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli hariç olmak üzere çocuk ile koruyucu aile olacak eşlerden yaşı küçük olan arasındaki yaş farkı on sekiz yaştan az bulunmamak. Evli kişilerin birlikte başvurması gerekir.

➤ Çocukların Suça ve Şiddete Karşı Koruması

Doğal afetlerde çocukların genel olarak güvenlikleri, bedensel bütünlükleri ve özgürlükleri tehlike altına girebilir. Çocuklar; yaralanmadan cinsel istismara, kaçırılmadan zorla çalıştırılmaya kadar birçok riskle karşı karşıya kalabilmektedir.

Risk altında olduğu tespit edilen çocukların güvenliği bakımından yapılması gereken, çocuğu hukuki temsilcilerine (anne, baba ya da vasi) veya bunlar yoksa en yakın kolluk birimine (polis ya da jandarma) ya da Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yetkililerine teslim etmektir. Çocuğu teslim alan kolluk birimi de en kısa zamanda çocuğu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yerel birimlerinden birine teslim eder. Bu teslimden sonra çocuğun korunması ve hakkındaki diğer yasal işlemlerin yapılması sorumluluğu sosyal hizmet biriminin yetkililerine aittir.

İDARE HUKUKU YÖNÜNDEN

• Deprem Nedeniyle İdari Yargıda Açılabilir Tazminat Davaları

Afetler genel anlamda sorumluluğu ortadan kaldıran ‘mücbir sebep’ olarak nitelendirilmekle birlikte, afetler öncesinde öngörülmesi gereken tedbirlerin alınmaması veya afet sonrası idare tarafından yürütülmesi gereken kamu hizmetlerinin yürütülmemesi veya yetersiz olması durumunda, idareler aleyhine maddi ve manevi tazminat davası açmak mümkündür.

İdarenin depremle ilgili yükümlülükleri farklı aşamalara göre üçe ayrılabilir:

- Deprem Öncesi Önlemler
- Deprem Ertesi Arama ve Kurtarma Faaliyetleri
- Deprem Sonrası Sağlık, Gıda, Barınma, Ulaşım, Haberleşme gibi Haklara Erişimin Sağlanması

SAĞLIK HUKUKU YÖNÜNDEN

- **Sağlık Hizmetlerinin Sunulması ve Genel Sağlık Sigortası**

Depremi etkisinden dolayı ya da sonraki kurtarma, barındırma, yardım, söndürme, sevk ve dağıtım işlemleri sırasında yaralanan, engelli olan veya hastalananlar en yakın hastaneye veya tedavi yerlerine sevk edilirler⁵. Mülki ve askerî hastane ve tedavi yerleriyle umumi, mülhak, hususi bütçeli idarelere, belediye, gerçek ve tüzel kişilere ait bütün hastane ve tedavi yerleri bunları hemen kabul ve tedavi etmeye mecburdurlar. Resmî hastane ve tedavi evlerinde bulunanlara parasız bakılır.

YIKILAN VEYA AĞIR HASAR GÖREN YAPILAR SEBEBİYLE KONUT VEYA İŞYERİ İÇİN SUNULAN DESTEKLER

Yıkılan, yanan, ağır hasara uğrayan veya uğraması muhtemel binalar ile imar planları gereğince kamulaştırılmasında zorunluluk bulunan yerlerdeki binalarda oturan ailelere "hak sahibi" olmaları şartıyla konut yaptırılır, kredi verilir veya evini yapana yardım edilir⁶.

ADLİ YARDIM

Depremden zarar gören illerde afetten kaynaklanan hukuki uyuşmazlıklarda 'adli müzaheret' hükümlerinin uygulanacağı Adalet Bakanlığı tarafından Cumhuriyet Başsavcılıklarına bildirilmiştir. Bölgede adli yardım için ek bütçe açılacaktır.

⁵ Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'un 10. Maddesine göre.

⁶ Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'un 29. Maddesine göre.